

HİTİT SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Hitit Journal of Social Sciences

e-ISSN: 2757-7949

Cilt | Volume: 17 • Sayı | Number: 3

Aralık | December 2024

Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Kimlik ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki

The Relationship Between Moral Identity and Empathy Levels of Nursing Students

Hilal SEKİ ÖZ

Corresponding Author | Sorumlu Yazar

Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,

Hemşirelik Bölümü, Kırşehir, Türkiye

Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Health Sciences,

Department of Nursing, Kırşehir, Türkiye

hilal.seki@ahievran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2228-9805>

Özkan SARIKAYA

Dr. Öğr. Üyesi | Asst. Prof.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Kırşehir, Türkiye

Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Kırşehir, Türkiye

ozkan.sarikaya@ahievran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1641-457X>

Didem AYHAN

Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Bandırma, Türkiye

Bandırma Onyedi Eylül University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Bandırma, Türkiye

dayhan@bandirma.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6687-6564>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 14.03.2024

Kabul Tarihi | Accepted: 18.08.2024

Yayın Tarihi | Published: 31.12.2024

Atıf | Cite As

Seki Öz, H., Sarıkaya, Ö., & Ayhan, D. (2024). Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Kimlik ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 426-439. <https://doi.org/10.17218/hititsbd.1453109>

Yazar Katkıları: %50-%30-%20

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler- yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak (Turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: husbededitor@hitit.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Author Contributions: 50%-30%-20%

Review: Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review

It was confirmed that it did not contain plagiarism by similarity scanning (Turnitin).

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: husbededitor@hitit.edu.tr - <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd>

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

The Relationship Between Moral Identity and Empathy Levels of Nursing Students*

Abstract

Morality is an important concept that helps individuals in society to live together in prosperity. Moral identity can be defined as the mechanism that motivates a person to a behavior and regulates the behavior. Moral identity has two components. These are internalization and symbolization. Internalization refers to the private experience of moral identity that others do not necessarily see or know. Symbolization, on the other hand, refers to the external expression of moral identity, such as reflected in actions or personal possessions. One of the factors that are effective in the development of moral identity is empathic ability. Empathy is a multidimensional and complex concept with cognitive, sensory, behavioral and moral components. The care roles of nurses, which accompany every stage of life from birth to death, require them to be empathic and moral in their interactions with vulnerable individuals. One of the main objectives of nursing education is to transform students' personal values, right and wrong perceptions into a professional nursing identity that is compatible with the moral norms of the nursing profession. Therefore, it is important to know what factors affect the development of moral identity and to include moral identity in basic nursing education. This study was designed in descriptive and analytical type and was conducted to examine the relationship between moral identity and empathy levels of nursing students who are expected to have both moral identity and empathic skills due to their professional responsibilities. The population of the study consisted of nursing students studying in the nursing department of a state university. The sample calculation was made knowing the population and the research was completed with a total of 341 nursing students, taking into account that there would be data loss. Data were collected online using the Descriptive Information Form, Moral Identity Scale and Toronto Empathy Scale. Data were analyzed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 29 package program. First of all, descriptive statistics of the participants and measurement tools (number, percentage, mean, internal consistency coefficient, etc.) were analyzed. The Kolmogorov-Smirnov Test was performed for the normality analysis of the data and nonparametric tests were used because the data did not fit the normal distribution. Personal and family characteristics of nursing students were evaluated with Mann-Whitney and Kruskal Wallis tests, and Spearman correlation analysis, simple and linear regression analysis were used to determine the relationships. The mean score of the Moral Identity Scale- Internalization sub-dimension was 29.73 ± 4.70 (17-35), the mean score of the Moral Identity Scale-Symbolization was 23.28 ± 5.97 , and the mean score of the Toronto Empathy Scale was 53.61 ± 7.23 . It was observed that the internalization and empathy levels of the students were high, while symbolization was slightly above the medium level. In the study, it was determined that the internalization and empathy levels of women were significantly higher than those of men and those living with nuclear families were significantly higher than those living with extended families, while the symbolization level of those who had no siblings was significantly lower. A moderate positive correlation between internalization level and empathy level was found to be statistically significant. Simple and multiple linear regression models were considered to explain the dependency structure between the variables examined in the study. Students' level of Moral Identity Scale- Internalization explained 30.7% of the change in empathy level. On the other hand, the level of Moral Identity Scale- Symbolization did not create a statistically significant change in the level of empathy. In addition, it was determined that being female could explain a positive change in the level of empathy when the level of internalization was constant. In conclusion, the study showed that moral identity and empathy levels of nursing students were above average and that these concepts affected each other. It was concluded that the internalization dimension of moral identity and empathy levels were affected by family structure and gender variable.

Keywords: Nursing Student, Moral Identity, Empathy, Internalization, Symbolization

* Ethical approval for this study was obtained from Kırşehir Ahi Evran University Social and Human Sciences Ethics Committee on 14.06.2023 with the decision number 2023/05/11.

Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Kimlik ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki**

Öz

Ahlak, toplumdaki bireylerin refah içerisinde birlikte yaşamalarına yardımcı olan önemli bir kavramdır. Ahlaki kimlik ise kişiyi bir davranışa güdüleyen ve davranışı düzenleyen mekanizma olarak tanımlanabilir. Ahlaki kimliğin iki bileşeni bulunmaktadır. Bunlar, içselleştirme ve sembolleştirmedir. İçselleştirme, başkalarının mutlaka görmediği veya bilmediği özel ahlaki kimlik deneyimini ifade eder. Diğer taraftan sembolleştirme, eylemlere veya kişisel eşyalara yansıyan gibi ahlaki kimliğin dışı vurumunu ifade eder. Ahlaki kimliğin gelişmesinde etkili olan faktörlerden birisi empatik beceridir. Empati bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve ahlaki bileşenleri olan çok boyutlu ve karmaşık bir kavramdır. Hemşirelerin doğumdan ölüme yaşamın her aşamasına eşlik eden bakım rolleri, savunmasız bireylerle kurduğu etkileşimlerde empatik olmayı ve ahlaki davranmayı zorunlu kılmaktadır. Hemşirelik eğitiminin temel amaçlarından biri, öğrencilerin kişisel değerlerinin, doğru ve yanlış algılamalarının, hemşirelik mesleğinin ahlaki normlarıyla uyumlu olan profesyonel bir hemşirelik kimliğine dönüştürülmesidir. Bu nedenle ahlaki kimliğin gelişimine etki eden faktörlerin neler olduğunu bilmek ve hemşirelik temel eğitiminde ahlaki kimliğe yer vermek önemlidir. Bu araştırma tanımlayıcı ve analitik türde tasarlanmış olup, mesleki sorumlulukları nedeniyle hem ahlaki kimliklerinin hem de empatik becerilerinin gelişmiş olması beklenen hemşirelik öğrencilerinin ahlaki kimlik ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini bir devlet üniversitesinde hemşirelik bölümünde öğrenim gören hemşirelik öğrencileri oluşturmaktadır. Evreni bilinen örneklem hesaplaması yapılmış ve toplamda 341 hemşirelik öğrencisi ile araştırma tamamlanmıştır. Veriler çevrimiçi olarak Tanıtıcı Bilgi Formu, Ahlaki Kimlik Ölçeği ve Toronto Empati Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizi Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 29 paket programı ile yapılmıştır. Öncelikle katılımcıların ve ölçüm araçlarının tanımlayıcı istatistikleri (sayı, yüzde, ortalama, iç tutarlık kat sayısı vb.) yapılmıştır. Verilerin normallik analizi için Kolmogorov-Smirnov Testi yapılmış olup, veriler normal dağılıma uymadığından parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin kişisel ve aile özellikleri Mann-Whitney ve Kruskal Wallis testleriyle değerlendirilmiş ve ilişkileri belirlemek için Spearman korelasyon analizi, basit ve doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin Ahlaki Kimlik Ölçeği- içselleştirme alt boyutu puan ortalaması 29,73±4,70 (17-35), Ahlaki Kimlik Ölçeği- sembolleştirme puan ortalaması 23,28±5,97 ve Toronto Empati Ölçeği puan ortalaması 53,61±7,23 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin içselleştirme ve empati düzeylerinin yüksek, sembolleştirmenin ise orta düzeyin biraz üstünde olduğu gözlenmiştir. Araştırmada kadınların erkeklere ve çekirdek ailesiyle yaşayanların geniş ailesiyle yaşayanlara göre içselleştirme ve empati düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek, hiç kardeşi olmayanların sembolleştirme düzeyinin ise anlamlı şekilde düşük olduğu belirlenmiştir. İçselleştirme düzeyi ve empati düzeyi arasında orta şiddette pozitif korelasyon istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışmada incelenen değişkenler arasındaki bağımlılık yapısını açıklamak için farklı basit ve çoklu doğrusal regresyon modelleri ele alınmıştır. Öğrencilerin AKÖ- içselleştirme düzeyi, empati düzeyindeki değişimin %30,7'sini açıklamaktadır. Buna karşın AKÖ-sembolleştirme düzeyi, empati düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişim yaratmamaktadır. Ayrıca AKÖ- içselleştirme düzeyi sabitken, kadın olmanın empati düzeyindeki pozitif yönlü bir değişimi açıklayabileceği belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırma ile hemşirelik öğrencilerinin ahlaki kimlik ve empati düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu, bu kavramların birbirlerini etkiledikleri görülmüştür. Ahlaki kimliğin içselleştirme boyutu ve empati düzeylerinin aile yapısından ve cinsiyet değişkeninden etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Öğrencisi, Ahlaki Kimlik, Empati, İçselleştirme, Sembolleştirme

Giriş

Ahlaki davranışa sahip bireylerin varlığı dünyanın daha huzurlu bir yer olması için önemli ve oldukça gereklidir. Ahlak, toplumsal değer ve normları içinde barındıran, toplum içinde nasıl davranılması gerektiği hakkında farkındalık sunan kavramlar bütünüdür (Kohlberg, 1973). Ahlak gelişimiyle ilgili olarak yapılan ilk çalışmalarda ahlak gelişiminin bilişsel yönüne odaklanılmış (Kohlberg, 1973; Piaget, 1932; Rest ve ark, 2000), daha sonra ahlak gelişiminde ahlaki kimliğin önemi ortaya konulmaya başlanmıştır (Aquino ve Reed, 2003; Blasi, 2005; Power, 2004). Bireylerin sahip olduğu ahlaki kimlik ahlaki davranışın ortaya çıkmasında belirleyici olup, ahlaki davranışa motive eden bir öz düzenleme mekanizması oluşturduğu

** Bu çalışma için etik onay, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 14.06.2023 tarih ve 2023/05/11 sayılı olarak alınmıştır.

vurgulanmaktadır (Jennings ve diğerleri, 2015). Aquino ve Reed'in (2002) kavramsallaştırdığı ahlaki kimliğin iki bileşeni, içselleştirme ve sembolleştirmedir. İçselleştirme, başkalarının mutlaka görmediği veya bilmediği özel ahlaki kimlik deneyimini ifade eder. Öte yandan sembolleştirme, eylemlere veya kişisel eşyalara yansıyan gibi ahlaki kimliğin dışı vurumunu ifade eder (Reynolds ve Ceranic, 2007). Ahlaki kimliği güçlü bir şekilde içselleştirmiş olan bireyler, insanlara yardım etme ve onlarla ellerindeki kaynakları paylaşma üzerine daha güçlü bir ahlaki zorunluluk hissederek (Reed ve Aquino, 2003). Birey için ahlaki kimlik çok önemliyse, bu durum başkalarına zarar vermesine olanak sağlayan bilişsel çarpıtmaların etkisini de zayıflatmaktadır. Ayrıca ahlaki kimliği gelişmiş olmayan bireylerin sorumluluk almada ve ahlaki davranışın ortaya çıkmasında daha az istekli oldukları, ötekinin ihtiyaçlarına ve ilgilerine daha az duyarlı oldukları bilinmektedir (Aquino ve diğerleri, 2009). Bu nedenle ahlaki davranışın ortaya çıkmasında başkasını düşünmek, ötekiyi anlayabilmek önem kazanmaktadır (Şahiner ve diğerleri, 2019).

Ötekiyi anlayabilmenin yolu ve ahlaki kimliğin yapıtaşlarından biri empatik beceridir (Aquino ve diğerleri, 2009; Şahiner ve diğerleri, 2019). Empati bir kişinin diğerini anlayabilmek için çabalaması, o kişinin içinde bulunduğu durumu ve şartları değerlendirmesi, her türlü yargılama ve eleştiriden uzak bir şekilde olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesidir (Özdelikara ve Babur, 2020; Şahiner ve diğerleri, 2019). Empati, bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve ahlaki bileşenleri olan çok boyutlu ve karmaşık bir kavram olup, empatik bireyler daha ahlaki davranışlar gösterebilir (Decety ve diğerleri, 2012). Empati ve ahlak arasındaki ilişki incelendiğinde, empati ile ilgili süreçlerin olumlu sosyal davranışı ve başkalarını önemsemeyi motive ettiği düşünülmektedir (Escobar ve diğerleri, 2014). Ayrıca, empati hem ahlak için bir temel sağlamakta (Decety ve Cowell, 2014; Decety ve diğerleri, 2012; Escobar ve diğerleri, 2014) hem de ahlaki açıdan uygun davranışların ortaya çıkmasını teşvik etmektedir (Decety ve Cowell, 2014). Yapılan çalışmalar düşük empatik düzeyin, faydacı ahlaki yargıyı öngördüğünü ortaya koymuştur (Gleichgerrcht ve Young, 2013; Patil ve Silani, 2014). Dolayısıyla empati becerisinin hem bireysel ilişkilerde hem de hemşirelik gibi yardım edici rolü belirgin mesleklerde güven ilişkisi kurulmasında ve ahlaki davranışlar gerçekleştirmesinde etkili olabilecek önemli bir beceri olduğu düşünülebilir.

Hemşirelik mesleği geçmişten günümüze ötekiyle yoğun teması olan, sağlık sistemi içinde vazgeçilmez bir meslektir (Dinç, 2010). Hasta veya sağlıklı bireye sunulan bakımın eşit, insani ve onurlu olması koşulu hemşirelik mesleğini tüm meslekler arasında dürüst ve etik olarak saygın bir konuma taşımıştır (Grande, 2022). Hemşirelerin doğumdan ölüme yaşamın her aşamasına eşlik eden bakım rolleri, savunmasız bireylerle kurduğu etkileşimlerde empatik olmayı ve ahlaklı davranmayı zorunlu kılmıştır (Dinç, 2010). Bu nedenle hemşirelerin, empatik becerilerinin ve ahlaki kimliklerinin gelişmiş olması beklenmektedir (Çoban ve Türer, 2014). Hemşirelik eğitiminin temel amaçlarından biri, öğrencilerin kişisel değerlerinin, doğru ve yanlış algılamalarının, hemşirelik mesleğinin ahlaki normlarıyla uyumlu profesyonel bir hemşirelik kimliğine dönüştürülmesidir (Harrington, 2015; Priddy, 2018). Ahlaki kimlik gelişiminin şekillendirilmeye açık olması ve hayat boyu gelişime devam etmesi hemşirelik eğitimi içinde bu gelişimi destekleyecek bir sürecin oluşturulmasını gerekli kılar (Çoban ve Türer, 2014). Bu nedenle ahlaki kimliğin gelişimine etki eden faktörlerin neler olduğunu bilmek, hemşirelik temel eğitiminde ahlaki kimliğe yer vermek ve ahlaki kimlik kavramına yönelik araştırmalar yapmak önem kazanmaktadır (McHan ve diğerleri, 2022). Bu araştırma

mesleki sorumlulukları nedeniyle hem ahlaki kimliklerinin hem de empatik becerilerinin gelişmiş olması beklenen hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin ahlaki kimlik ve empati düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş, hemşirelik eğitimi ve ileri düzey araştırmalar için katkı sağlayabilecek bilgiler elde edilmiştir.

1. Ahlaki Kimlik ve Empati Kavramları

Ahlaki kimlik ile ilgili literatürde yapılan tanımlar incelendiğinde ahlaki kimliğin; ahlaki davranışlara motive eden bir çeşit kendini düzenleme mekanizması olarak tanımlandığı görülmektedir (Kohlberg, 1973). Yapılan başka bir tanımda da ahlaki kimlik, benlik sistemleri ile tutarlı, davranışa motive eden içsel insan eğilimine dayandırılır. Ayrıca bu tanımda ahlaki kimlik, bireyin kimliğinde merkez olan ahlaki değerlerin, meziyetlerin derecesi olarak kavramsallaştırılır. Ahlaki kimliğin oluşumunu daha iyi anlayabilmek için bu noktada benlik ile ahlaki değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekli görülebilir (Aquino ve diğerleri, 2009). Aquino ve Reed (2002) tarafından ahlaki kimliğin çeşitli içeriklerden oluşabileceği vurgulanmıştır. Bir birey şefkati, merhameti ahlaki kimliğinin merkezi olarak görebilirken bir diğer kişi ise adaletli ve dürüst olmayı ahlaki kimliğinin merkezinde görebilmektedir.

Ahlaki kimliğini güçlü bir şekilde içselleştirmiş olan bireyler, insanlara yardım etmek ve onlarla ellerindeki kaynakları paylaşmak üzerine daha güçlü bir ahlaki zorunluluk hissedeceklerdir (Aquino ve diğerleri, 2009). Benzer olarak, Aquino ve diğerleri (2007) kendileri için ahlaki kimlikleri çok önemli olan bireylerin insanlara yardım etmek söz konusu olduğunda paradan çok zamanlarını ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, toplumsal statüsü yüksek olan bireyler genelde parasal yardımları tercih etseler de bu eğilim güçlü bir ahlaki kimliği olanlar arasında daha düşüktür (Reed ve Aquino, 2003). Buna göre sahip olunan ahlaki kimlik, kişinin kendi imajını ve güvenini korurken başkalarına zarar vermesine neden olan mekanizmaları etkisiz hale getirmektedir (Aquino ve diğerleri, 2009). Yani ahlaki kimlik birey için çok önemliyse, bu durum kişinin başkalarına zarar vermesine olanak sağlayan bilişsel rasyonalizasyonlarının etkisini zayıflatmaktadır.

Başkalarıyla kurulan ilişkide bir diğer önemli kavram ise empati kavramıdır. Empati, bir kişinin kendisini bir başkasının yerine koyabilmesi ve onun duygu, düşünce ve davranışlarını anlayabilmesidir (Decety ve diğerleri, 2012). Empati düzeyinin insan yaşamındaki önemi, kişilerin davranışlarında değişikliğe neden olmasından kaynaklanmaktadır. Empati seviyesi farklı olan kişilerin farklı biçimlerde davranış örüntüleri sergilediği görülmektedir. Örneğin; empati düzeyi yüksek çocukların bir yaşından itibaren duygusal tepkilerinin, kendi kendilerini kontrol kapasitelerinin ve içsel bir motivasyon ile prososyal davranış sergileme seviyelerinin empati düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Jolliffe ve Farrington, 2004; Şahiner ve diğerleri, 2019). Benzer biçimde, empati düzeyi yüksek olan kişilerin prososyal ve alturistik davranışa, empati düzeyi düşük olanlara göre daha yatkın olduğu görülmektedir (Eisenberg ve Miller, 1987). Empati düzeyi, saldırgan ve antisosyal davranışlarla da ilgilidir. Empati, saldırgan ve antisosyal davranışların azaltılmasına yardımcı olur ve empati ile saldırganlık ve zorbalık arasında ters yönlü bir ilişki vardır (Jolliffe ve Farrington, 2004). Empati insanların birbirini anlamasında önemli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Empati çoğu iletişim problemlerinin doğmasına engel olduğu gibi yaşanan çatışmaların da en az zarar verici biçimde çözümlenmesine imkân sağlamaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma tanımlayıcı-ilişki arayıcı türde tasarlanmış ve yürütülmüştür.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde Hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan 900 aktif öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem hacmi, evreni bilinen örneklem yöntemiyle 270 olarak belirlenmiş ve olası kayıplar da dikkate alınarak ulaşılan 341 öğrenci araştırma örneklemi oluşturmuştur. Araştırmaya dahil edilme kriterleri sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümü öğrencisi olmak, araştırmaya katılmaya gönüllü olmak ve Türkçe okuyup, yazabilmek olarak belirlenmiştir.

2.3. Araştırmanın Uygulaması

Araştırmanın kurum izni ve etik kurul onayı alındıktan sonra hemşirelik bölüm başkanlığı tarafından bir telefon uygulaması üzerinden oluşturulan öğrenci grubuna araştırma anket linki gönderilmiştir. Ankete başlamadan araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış ve gönüllü oluru onayladığını işaretledikten sonra anket formuna ulaşması sağlanmıştır. 02.10.2023-30.11.2023 tarihleri arasında araştırma verileri yeterli sayıya ulaşılan kadar toplanmış ve 341 katılımcı ile araştırma sonlanmıştır.

2.4. Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

Araştırma verileri Tanıtıcı Bilgi Formu, Toronto Empati Ölçeği ve Ahlaki Kimlik Ölçeği ile toplanmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form bazı kişisel özellikleri ve aileye ilişkin bilgileri içeren toplam 10 sorudan oluşmaktadır.

Ahlaki Kimlik Ölçeği (AKÖ), Aquino ve Reed (2002) tarafından geliştirilen AKÖ Türkçe'ye Yılmaz ve Yılmaz (2015) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek ahlaki kimliği test eden 10 sorudan oluşmaktadır. Bu maddelerden 5'i katılımcıların kendilerine sunulan dokuz kişisel özelliği, kendi eylemleri aracılığıyla ne derecede yansıttığını belirlemeye yöneliktir ve sembolleştirme alt ölçeğini oluşturmaktadır. 5'i ise katılımcıların benlik algıları açısından kendilerine verilen dokuz özelliğin ne kadar önemli olduğunu puanlamalarına yöneliktir ve içselleştirme alt ölçeğini oluşturmaktadır. AKÖ, 7'li likert bir ölçek olup "Hiç katılmıyorum (1)" ile "Tamamen katılıyorum (7)" arasında puanlanmakta ve ölçek toplam puanı alınmamaktadır. AKÖ'nün içselleştirme alt boyutuna ait dördüncü ve yedinci maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yorumlanırken, alt ölçekten alınan puanın artması, o alt ölçeğin daha çok kullandığı anlamına gelmektedir. AKÖ'nün güvenilirlik katsayısı İçselleştirme alt ölçeği (1, 2, 4, 7, 10. maddeler) için 0,77, Sembolleştirme alt ölçeği (3, 5, 6, 8, 9. maddeler) için 0,76'dır. Bu araştırmada ise İçselleştirme alt boyutu için 0,79, Sembolleştirme alt ölçeği için 0,74'dür.

Toronto Empati Ölçeği (TEÖ), Ölçeğin orijinali Spreng ve diğerleri tarafından 2009 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması ise Totan, Doğan ve Sapmaz tarafından (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ölçek empatiyi test eden 13 sorudan oluşmaktadır. 5'li likert tipli ölçek, "Hiç uygun değil (1)" ile "Tamamen uygun (5)" arasında puanlanmaktadır. Ölçekteki 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12 numaralı maddeler ters yönlü puanlanmaktadır. Toplam puan 13 ile 65 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar yüksek empati düzeyine işaret etmektedir. TEÖ'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı 0,79'dur. Bu araştırmada ise Cronbach alpha katsayısı 0,82 olarak hesaplanmıştır.

2.5. Veri Analizi

Toplanan verilere ait tüm istatistiksel analizler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 29 paket programı ile yapılmıştır. Uygun istatistiksel analiz yöntemlerinin belirlenmesi amacıyla öncelikle Kolmogorov-Smirnov Testi ile her bir değişken için normal dağılıma uygunluk ayrı ayrı test edilmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin, ölçeklerle belirlenen ahlaki kimlik (içselleştirme ve sembolleştirme) ve empati düzeyleri hem kişisel hem de aile özellikleri bakımından betimleyici istatistiklerle verilmiştir. Ölçeklerden elde edilen puan değişkenlerinin hiçbirinin dağılımı normal dağılıma uygunluk göstermediğinden, öğrencilerin kişisel ve aile özelliklerinin, ahlaki kimlik (içselleştirme ve sembolleştirme) ve empati düzeyleri bakımından istatistiksel karşılaştırmalarda Mann-Whitney Testi ve Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Öğrencilerin ahlaki kimlik (içselleştirme ve sembolleştirme) ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiler basit ve çoklu doğrusal regresyon analizleri ve Spearman sıra korelasyon testi ile belirlenmiştir.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin yaş ortalaması $21,33 \pm 2,03$ 'dür. Katılımcıların AKÖ-içselleştirme alt boyutu puan ortalaması $29,73 \pm 4,70$ (17-35), AKÖ-sembolleştirme puan ortalaması $23,28 \pm 5,97$ (5-35) ve TEÖ puan ortalaması $53,61 \pm 7,23$ (28-65) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun kadın (%70,7), geliri giderine eşit (%60,4) ve kardeş sayısının 2 ya da 3 (%47,2) olduğu görülmektedir (Tablo 1). Aile özellikleri incelendiğinde ise katılımcıların çoğunluğunun çekirdek ailesi ile birlikte (%84,2), il merkezinde (%59,2) ve İç Anadolu bölgesinde (%47,2) yaşadığı belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların annelerinin eğitim düzeyinin çoğunlukla ilkököl (%45,7) olduğu bununla birlikte babalarının çoğunlukla okur-yazar olmadığı veya ilkököl (%34,6) düzeyinde eğitim aldığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 1. Katılımcıların kişisel özelliklerine göre AKÖ ve TEÖ puan dağılımları

	n (%)	AKÖ-İçselleştirme		AKÖ-Sembolleştirme		Toronto Empati Ölçeği	
		$\bar{x} \pm ss$	Test değeri p değeri	$\bar{x} \pm ss$	Test değeri p değeri	$\bar{x} \pm ss$	Test değeri p değeri
Cinsiyet							
Kadın	241 (70,7)	30,40±4,33	MWz=3,78	23,30±5,82	MWz=-0,138	54,99±6,47	MWz=4,920
Erkek	100 (29,3)	28,11±5,17	<0,001	23,24±6,37	0,890	50,28±7,89	<0,001
Sınıf							
1	79 (23,2)	29,68±4,37		23,37±5,98		53,01±7,25	
2	90 (26,4)	29,10±5,09	H=3,272	22,86±5,08	H= 2,312	52,94±7,15	H=3,901
3	111 (32,6)	29,79±4,73	0,352	23,69±6,57	0,510	54,31±7,15	0,272
4	61 (17,9)	30,60±4,41		23,05±6,14		54,10±7,51	
Yaş							
18-19	46 (13,5)	29,93±4,47		23,61±6,02		52,82±6,77	
20-21	148 (43,4)	29,49±4,72	H=0,947	22,81±5,34	H= 1,991	53,63±7,01	H= 1,175
22 ve üstü	147 (43,1)	29,91±4,77	0,623	23,66±6,55	0,370	53,83±7,62	0,556
Ekonomik durumu							
Gelir<Gider	76 (22,3)	29,64±4,69		23,33±5,89		53,19±7,60	
Gelir=Gider	206 (60,4)	29,79±4,71	H=0,189	23,48±5,93	H=0,849	53,46±7,22	H= 1,271
Gelir>Gider	59 (17,3)	29,63±4,74	0,910	22,52±6,27	0,654	54,64±6,83	0,530
Kardeş sayısı							
0-1	47 (13,8)	30,93±3,82		21,42±6,03		53,94±6,11	
2 ve 3	161 (47,2)	29,80±4,69	H= 3,579	23,66±5,85	H= 6,114	53,83±7,50	H= 0,879
4 ve üstü	133 (39)	29,21±4,93	0,167	23,48±6,03	0,047⁽¹⁻²⁾	53,22±7,29	0,644

Katılımcıların AKÖ alt boyutları ve TEÖ puan ortalamaları belirlenen kişisel özellik değişkenleri bakımından incelenmiştir. Cinsiyet grupları arasında hem AKÖ-içselleştirme puan ortalaması

(MWz=3,78; $p<0,001$) hem de TEÖ puan ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmasına (MWz=4,920; $p<0,001$) rağmen, AKÖ-sembolleştirme puan ortalaması bakımından (MWz=0,138; $p=0,890$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kadınların hem AKÖ-içselleştirme hem de TEÖ puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Cinsiyet dışında ele alınan hiçbir değişkenin düzeyleri arasında AKÖ-içselleştirme ve TEÖ puan ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. AKÖ-sembolleştirme puan ortalaması bakımından ise sadece kardeş sayısı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($H=6,114$; $sd=2$; $p=0,047$). Hiç kardeşi olmayan veya bir kardeşi olanların AKÖ-sembolleştirme puan ortalamasının diğer kardeş sayısı gruplarının ortalamalarından daha düşük olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların aile özelliklerine göre AKÖ ve TEÖ puan dağılımları

	n (%)	AKÖ-İçselleştirme		AKÖ-Sembolleştirme		Toronto Empati Ölçeği	
		$\bar{x} \pm ss$	Test değeri p değeri	$\bar{x} \pm ss$	Test değeri p değeri	$\bar{x} \pm ss$	Test değeri p değeri
Aile yapısı							
Çekirdek	287 (84,2)	30,01±4,52	MWz=2,147	23,33±5,99	MWz=0,167	53,99±7,12	MWz=2,319
Geniş	54 (15,8)	28,22±5,35	0,032	23,06±5,96	0,867	51,59±7,56	0,020
Ailenin yerleşim yeri							
İl merkezi	202 (59,2)	29,72±4,82	H= 0,308 0,857	23,13±6,05	H=1,086 0,581	54,07±7,32	H=3,065 0,216
İlçe	92 (27)	29,73±4,32		23,86±5,91		52,82±7,42	
Köy	47 (13,8)	29,77±4,96		22,83±5,83		53,14±6,45	
Ailenin yerleşim yerinin bulunduğu bölge							
Akdeniz	62 (18,2)	29,56±4,71	H=3,727 0,714	22,96±6,71	H=3,053 0,802	54,19±7,01	H=9,316 0,157
Ege	19 (5,6)	30,79±4,48		24,10±6,97		51,63±6,89	
Doğu Anadolu	24 (7)	28,87±4,47		24,17±6,77		54,75±7,66	
Güneydoğu A,	45 (13,2)	29,82±4,64		22,24±5,26		52,11±6,72	
İç Anadolu	161 (47,2)	29,94±4,67		23,41±5,67		54,21±7,20	
Karadeniz	13 (3,8)	29,54±4,96		23,92±6,18		51,69±7,77	
Marmara	17 (5)	28,29±5,72		23,35±5,88		51,82±8,65	
Anne eğitim düzeyi							
OY değil	42 (12,3)	29,45±4,84	H=3,445 0,486	22,76±6,52	H=0,656 0,957	53,15±7,09	H=2,707 0,608
İlkokul	156(45,7)	30,21±4,30		23,28±5,81		54,04±7,11	
Ortaokul	57 (16,7)	29,28±4,79		23,65±6,00		53,53±7,48	
Lise	57 (16,7)	29,71±5,20		23,09±6,28		53,68±7,73	
Üniversite	29 (8,5)	28,48±5,31		23,72±5,68		51,97±6,81	
Baba eğitim düzeyi							
OY değil-İlkokul	118 (34,6)	30,16±4,57	H=5,552 0,136	23,59±5,47	H=1,099 0,777	53,20±7,43	H=5,881 0,118
Ortaokul	75 (22)	29,71±4,28		22,95±6,73		55,01±6,55	
Lise	79 (23,2)	28,71±5,09		23,59±6,09		52,16±7,92	
Üniversite	69 (20,2)	30,18±4,80		22,77±5,88		54,43±6,50	

Katılımcıların AKÖ alt boyutları ve TEÖ puan ortalamaları aile özellik değişkenleri bakımından incelendiğinde ise sadece aile yapısı grupları arasında hem AKÖ-içselleştirme puan ortalaması (MWz=2,147; $p=0,032$) hem de TEÖ puan ortalaması (MWz=2,319; $p=0,020$) bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bununla birlikte AKÖ-sembolleştirme puan ortalaması bakımından çekirdek ve geniş aile yapısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (MWz=0,167; $p=0,867$). Çekirdek ailesiyle yaşayan katılımcıların geniş ailesiyle yaşayanlara göre hem AKÖ-içselleştirme hem de TEÖ puan ortalamaları bakımından daha yüksek değerler aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3. AKÖ alt boyut puanları ile TEÖ puanı arasındaki korelasyonlar

		AKÖ- Sembolleştirme Puanı	Toronto Empati Ölçeği Puanı
AKÖ-İçselleştirme Puanı	Spearman's rho	0,314	0,525
	p-değeri	0,013	0,000
AKÖ-Sembolleştirme Puanı	Spearman's rho		0,098
	p-değeri		0,072

AKÖ-içselleştirme düzeyi ile AKÖ-sembolleştirme düzeyi arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,314$; $p=0,013$). AKÖ-içselleştirme düzeyi ile empati düzeyi arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki ($r=0,525$; $p<0,000$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmasına karşın, AKÖ-sembolleştirme düzeyi ile empati düzeyi arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır ($r=0,098$; $p=0,072$) (Tablo 3).

Tablo 4. İçselleştirme, Sembolleştirme ve Empati düzeylerine ilişkin basit ve çoklu regresyon analizi sonuçları

Model	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	R ²	F	p	B	t	p	
1	AKÖ-İD	Empati Düzeyi	0,307	150,469	<0,001	Sabit	28,238	13,485	<0,001
						AKÖ-İD	0,853	12,267	<0,001
2	AKÖ-İD AKÖ-SD	Empati Düzeyi	0,308	75,085	<0,001	Sabit	27,902	11,864	<0,001
						AKÖ-İD	0,851	12,150	<0,001
						AKÖ-SD	0,017	0,316	0,752
3	AKÖ-İD Cinsiyet	Empati Düzeyi	0,339	86,724	<0,001	Sabit	28,048	13,688	<0,001
						AKÖ-İD	0,791	11,329	<0,001
						Cinsiyet	2,899	4,028	<0,001

Çalışmada incelenen değişkenler arasındaki bağımlılık yapısını açıklamak için farklı basit ve çoklu doğrusal regresyon modelleri ele alınmıştır. Katılımcıların AKÖ-içselleştirme düzeyi, empati düzeyindeki değişimin %30,7'sini açıklamaktadır ($R^2=0,307$). Buna karşın AKÖ-sembolleştirme düzeyi, empati düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişim yaratmamaktadır ($p=0,752$). Ayrıca AKÖ-içselleştirme düzeyi sabitken, kadın olmanın empati düzeyindeki pozitif yönlü bir değişimi açıklayabileceği belirlenmiştir (R^2 değişimi=0,032 ve $bcins=2,899$; $p=<0,001$).

Tartışma, Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sonuç

Hemşirelik mesleği savunmasız bireylere bakım veren, yaşam ile ölüm arasında kritik müdahaleleri gerektiren bir sağlık disiplindir. Temel mesleki eğitimde mesleki becerilerin kazandırılması kadar profesyonel değerleri gözeten, ahlaki kimliği ve empatik becerileri gelişmiş meslek üyelerinin yetişmesi de hedeflenmelidir. Öğrenci hemşirelerin ahlaki kimlik ve empatik düzeylerini inceleyen bu çalışmada katılımcıların içselleştirme ve empati düzeyinin yüksek, sembolleştirmenin orta düzeyin biraz üstünde olduğu saptanmıştır. Ahlaki kimlik ile ilgili literatür incelendiğinde az sayıda çalışma bulunduğu, McHan ve diğerleri (2022) hemşirelik öğrencilerini dahil ettiği çalışmada ahlaki kimlik puanlarının araştırmamızla benzer şekilde yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada öğrenci hemşirelerin hemşirelik değerleri ile ahlaki kimlik puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin empatik becerileri değerlendirildiğinde ise genel olarak yapılan çalışmalarda empatik becerilerinin orta düzeyde olduğu, hemşirelik eğitimi ile empatinin geliştirilen bir beceri olduğuna vurgu yapılmıştır (Buldan ve Arslan, 2021; Özdelikara ve Babur, 2020; Şahiner ve diğerleri, 2019). Bakım verilen bireyi anlamak, onun

yararına karar vermek hemşirenin mesleki ve ahlaki yükümlülüğü olup, bunu gerçekleştirmek için klinik bilgiye sahip olmak kadar empatik yaklaşımın önemli olduğu (Şahiner ve diğerleri, 2019), mesleki profesyonelliğe etki eden faktörlerin ise ahlaki benlik, ahlaki davranış, özdenetim ve empati düzeyleri olduğu (Je ve Park, 2020) bildirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin ahlaki kimlik ve empatik açıdan gelişmiş bireyler oldukları söylenebilir.

Araştırmada kadınların erkeklere ve çekirdek ailesiyle yaşayanların geniş ailesiyle yaşayanlara göre içselleştirme ve empati düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir. Hiç kardeşi olmayanların sembolleştirme düzeyinin anlamlı şekilde zayıf olması da dikkat çekicidir. Hart, Atkins ve Ford'un (1999) ergenler üzerinde yapmış oldukları çalışmada, ahlaki kimliğin gelişiminde ailenin doğrudan etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kızların erkelere göre daha fazla yardım etmeye gönüllü olduğu bulunmuştur. Kızlar ile erkekler arasındaki bu farkın, toplumsal cinsiyet kaynaklı rollerden ve bu doğrultuda çeşitli aktivitelere dahil olmalarındaki fırsatların farklılığından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Ahlaki kimlik gelişimde etkili olan sosyal faktörler incelendiğinde ilk sırada aileler yer almaktadır. Ahlaki kimlik ve empatinin gelişiminde ailenin etkisi üzerine yapılmış çalışmalarda, ahlaki kimliğin temelinin çocukluk döneminde ailenin çocuğa karşı tutumlarına bağlı olarak oluştuğu (Hart ve diğerleri, 2003), bu durumun empatik düzeyle de pozitif yönlü ilişkiye sahip olduğu (Spinrad ve diğerleri, 1999) belirtilmiştir. Başka bir çalışmada empatik olan anne-baba davranışlarını gözlemleyen çocuklar anne ve babaları gibi diğer bireylere değer vermeyi ve empati göstermeyi öğrenmektedirler (Ünal, 2007). Geniş ailede çekirdek aileye göre aynı evde yaşayan kuşak sayısının fazla olması, ilişkilerin ve çocuk yetiştirme dinamiklerinin karmaşık olması, çekirdek aile dışındaki akrabaları da barındırması ve sıklıkla ataerkil özellikleri içermesi (Yavuz ve Yüceşahin, 2012; Erdem ve diğerleri, 2020) nedeniyle anne ve babanın rol model alınma düzeyleri etkilenebilir. Sembolleştirmenin ahlaki kimliğin başkaları tarafından gözlemlenebilen boyutu olduğu düşünüldüğünde sembolleştirme düzeyinin kardeşi olmayanlarda düşük olmasının nedeni olarak tek çocuk olanlarda davranışların gözlenmesinde akran etkisinin bulunmaması olduğu söylenebilir.

Araştırmada içselleştirme düzeyi ve empati düzeyi arasında orta şiddette pozitif korelasyon anlamlı bulunmuştur. Bununla birlikte regresyon analiziyle, içselleştirme ya da empati düzeyinin herhangi birinde değişim hedeflendiğinde aralarındaki bağımlılık yapısının dikkate alınmasının önemli bir fayda sağlayabileceği belirlenmiştir. Ahlak ve empati, farklı kültürlerde insan doğasının temel bileşenleridir ve gelişimsel, davranışsal ve sosyal alanlarda yapılan çok sayıda çalışma, ahlaki kimlik ve empati arasındaki karmaşık ilişkileri ortaya çıkarmıştır. Bazı araştırmalarda ahlaki kimlik ile empati arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmış (Ding ve diğerleri, 2018; Hardy ve diğerleri, 2012) ve yüksek ahlaki kimliğe sahip bireylerin, düşük olanlara göre daha yüksek empatiye sahip oldukları bulunmuştur (Kaur, 2020). Zhou ve Yu'nun (2015) çalışmasında ahlaki suçluluk duygusu uyandığında beyinde medial prefrontal korteks ve superior temporal sulkus gibi empati sisteminin de aktivasyonun arttığı ifade edilmiştir. Wiech ve arkadaşları (2013) ise nörogörüntüleme tekniklerini kullanarak, ahlak ve empatinin mekanik olarak aynı beyin bölgesini paylaştığını bulmuşlardır. Ayrıca, ahlaki ikilemlerde zarara karşı kayıtsızlığın nörolojik temeli incelendiğinde sezgilere aykırı kişisel olmayan faydacı yargılara yönelik bir eğilimin 'psikopati' ile ilişkili olduğu ve bu özelliğin empati eksikliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmamıza benzer şekilde çalışma sonuçlarında ahlaki kimlik ile empati arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır, ahlaki kimliğin

bireyleri başkalarıyla toplum yanlısı etkileşimlere girmeye teşvik etmesi bunun nedeni olabilir (Hardy ve Carlo, 2011). Wang ve arkadaşlarının (2023) empatik beceri ve ahlaki kimliğin bireylerin ağrıya müdahale etme durumuna etkisi üzerine yaptığı çalışmada hem duygusal hem de bilişsel empati aşamasında, ahlaki kimliğin önemli bir etkisi olduğu, daha yüksek ahlaki kimliğin başkalarının acısı için gösterilen empatinin öncülü olduğu vurgulanmıştır. Başka bir çalışmada hemşirelerin klinik yeterlilikleri, ahlaki kimlikleri ve ahlaki yaralanmaları arasındaki ilişki araştırılmış, ahlaki kimlik ile klinik yeterlilik arasında pozitif, ahlaki yaralanma ile klinik yeterlilik arasında negatif bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Teng ve diğerleri, 2023). Bu doğrultuda hemşirelik eğitiminde ahlaki kimlik ve empatik becerinin hem birbirlerini etkileyen unsurlar olması hem de bakımın hümanistik boyutunu ve klinik yeterlilik düzeyini etkilemesi nedeniyle özenle ele alınması gerektiği söylenebilir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçları sadece yapıldığı evrenle sınırlı olup, tüm hemşirelik öğrencilerine genellenmesi uygun olmayacaktır. Araştırmada verilerin çevirim içi toplanması ve verilerin öz bildirim dayalı olması diğer bir sınırlılığdır.

Sonuç olarak, bu araştırma ile hemşirelik öğrencilerinin ahlaki kimlik ve empati düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu, bu kavramların birbirlerini etkiledikleri görülmüştür. Ahlaki kimliğin içselleştirme boyutu ve empati düzeylerinin aile yapısından ve cinsiyet değişkeninden etkilendiği, erkeklerin ve geniş ailede yaşayanların hemşirelik eğitimi içinde ahlaki kimlik ve empatik beceriler açısından desteklenmeleri gerektiği söylenebilir. Araştırmada sembolleştirme düzeyinde hedeflenen bir değişim için, nispeten ilk akla gelen ahlaki kimlik bağlamındaki içselleştirme ya da empati düzeyi yerine, istatistiksel anlamlı olarak bağımlı olduğu değişkenlerin belirlenmesi konusunda ileride yapılacak çalışmalara yön verebilir.

Kaynakça

- Aquino, K., Freeman, D., Reed, A., Felps, W., & Lim, V. K. (2009). Testing a social-cognitive model of moral behavior: the interactive influence of situations and moral identity centrality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 123-141. <https://doi.org/10.1037/a0015406>
- Aquino K, & Reed II. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(6),1423-1440. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.83.6.1423>
- Aquino, K., Reed, A. II, Thau, S. ve Freeman, D. (2007). A grotesque and dark beauty: How moral identity and mechanisms of moral disengagement in luence cognitive and emotional reactions to war. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(3), 385-392. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.05.013>
- Blasi, A. (2005). Moral character: A pschological approach. In D.K. Lapsley ve F.C. Power (Eds.), *Character psychology and character education* (pp. 18-35). Notre Dame: University of Notre Dame Press
- Buldan, Ö., & Arslan, S. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyi ile mahremiyet bilinci arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 13(2), 318-329. <https://doi.org/10.5336/nurses.2020-78050>
- Çoban, G. İ., & Türer, S. (2014). Ahlâki gelişim ve hemşirelik. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 948-958. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/23832/253888>
- Decety, J., & Cowell, J. M. (2014). The complex relation between morality and empathy. *Trends in Cognitive Sciences*, 18(7), 337-339. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2014.04.008>
- Decety, J., Michalska, K. J., & Kinzler, K. D. (2012). The contribution of emotion and cognition to moral sensitivity: a neurodevelopmental study. *Cerebral Cortex (New York, N.Y.: 1991)*, 22(1), 209-220. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhr111>
- Diñç, L. (2010). Bakım kavramı ve ahlaki boyutu. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 17(2), 74-82. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunhemsire/issue/7839/103261>
- Ding, W., Shao, Y., Sun, B., Xie, R., Li, W., & Wang, X. (2018). How can prosocial behavior be motivated? the different roles of moral judgment, moral elevation, and moral identity among the young chinese. *Frontiers in Psychology*, 9, 814. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00814>
- Eisenberg, N., Miller, P. A., (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91-119. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91>
- Erdem, R., Çetintürk, İ., ve Zeynep, K. U. H. (2020). Sağlık hizmeti kullanımında aile tipinin rolü: "Büyük ebeveyn etkisi". *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 316-326. <https://www.doi.org/10.46971/ausbid.761478>
- Escobar, M. J., Huepe, D., Decety, J., Sedeño, L., Messow, M. K., Baez, S., ... & Ibáñez, A. (2014). Brain signatures of moral sensitivity in adolescents with early social deprivation. *Scientific Reports*, 4, 5354. <https://doi.org/10.1038/srep05354>
- Gleichgerrcht, E., & Young, L. (2013). Low levels of empathic concern predict utilitarian moral judgment. *PLoS One*, 8(4), e60418. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0060418>
- Grande, R. A. N., Berdida, D. J. E., Susanto, T., Khan, A., Waelveerakup, W., & Saad, Z. (2022). Nursing competency inventory and professional competence of graduating students in six Asian countries: A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 116, 105470. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105470>

- Hardy, S. A., & Carlo, G. (2011). Moral identity: What is it, how does it develop, and is it linked to moral action?. *Child Development Perspectives*, 5(3), 212-218. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2011.00189.x>
- Hardy, S. A., Walker, L. J., Rackham, D. D., & Olsen, J. A. (2012). Religiosity and adolescent empathy and aggression: The mediating role of moral identity. *Psychology of Religion and Spirituality*, 4(3), 237-248. <https://doi.org/10.1037/a0027566>
- Harrington L. (2015). American Nurses Association releases new scope and standards of nursing informatics practice. *AACN Advanced Critical Care*, 26(2), 93-96. <https://doi.org/10.1097/NCI.0000000000000065>
- Hart, D., Atkins, R., & Ford, D. (1999). Family influences on the formation of moral identity in adolescence: Longitudinal analyses. *Journal of moral education*, 28(3), 375-386. <https://doi.org/10.1080/030572499103142>
- Hart, D., Atkins, R., Fegley, S., Robins, R. W., & Tracy, J. L. (2003). Personality and development in childhood: A person-centered approach. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 68(1), i-122. <http://www.jstor.org/stable/1166223>
- Je, N. J., & Park, M. (2020). The effects of nursing college students' moral self, moral behavior, self-control, empathy, and interpersonal competence on nursing professionalism in age of convergence. *Journal of Digital Convergence*, 18(8), 361-370.
- Jennings, P. L., Mitchell, M. S., & Hannah, S. T. (2015). The moral self: A review and integration of the literature. *Journal of Organizational Behavior*, 36(S1), S104-S168. <https://doi.org/10.1002/job.1919>
- Jolliffe, D., Farrington, D.P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(5), 441-476. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2003.03.001>
- Kaur, S. (2020). Effect of religiosity and moral identity internalization on prosocial behaviour. *Journal of Human Values*, 26(2), 186-198. <https://doi.org/10.1177/0971685820901>
- Kohlberg, L. (1973). The claim to moral adequacy of a highest stage of moral judgment. *The Journal of Philosophy*, 70(18), 630-646. <https://doi.org/10.2307/2025030>
- McHan, K., Johnston-Taylor, E., Piscopo, B., Abate, E., & Dehom, S. (2022). Nursing values and moral identity in baccalaureate nursing students. *Journal of Professional Nursing : Official Journal of the American Association of Colleges of Nursing*, 39, 171-176. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2022.01.009>
- Özdelikara, A. & Babur, S. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ve empatik eğilim ilişkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2),342-349. <https://doi.org/10.31067/0.2020.271>
- Patil, I., & Silani, G. (2014). Reduced empathic concern leads to utilitarian moral judgments in trait alexithymia. *Frontiers in Psychology*, 5, 501. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00501>
- Piaget, J. (1932). *The moral judgement of child*. New York: The Free Press.
- Reed, A., 2nd, & Aquino, K. F. (2003). Moral identity and the expanding circle of moral regard toward out-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(6), 1270-1286. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.6.1270>
- Rest, J. R., Narvaez, D., Thoma, S. & Bebeau, M. (2000). A neo-Kohlbergian approach to morality research. *Journal of Moral Education*, 29(4), 381-395. <https://doi.org/10.1080/713679390>

- Reynolds, S. J., & Ceranic, T. L. (2007). The effects of moral judgment and moral identity on moral behavior: an empirical examination of the moral individual. *The Journal of Applied Psychology, 92*(6), 1610-1624. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.92.6.1610>
- Power, F. C. (2004). Moral self in community. In D.K. Lapsley ve D. Narvaez (Eds.), *Moral development, self and identity* (pp. 47-64). Mahwah, NJ: Erlbaum
- Priddy, K. D. (2018). Formation of professional identity and everyday ethical comportment in pre-licensure baccalaureate nursing students: a grounded theory approach (Doctoral dissertation)
- Spinrad, T. L., Losoya, S. H., Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Cumberland, A., ... & Murphy, B. C. (1999). The relations of parental affect and encouragement to children's moral emotions and behaviour. *Journal of Moral Education, 28*(3), 323-337. <https://doi.org/10.1080/030572499103115>
- Şahiner, P., Babadağlı, B., & Ersoy, N. (2019). Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılığı. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5*(2), 86-90. <https://doi.org/10.30934/kusbed.522406>
- Teng, Y., Dehghan, M., Hossini Rafsanjanipoor, S. M., Altwalbeh, D., Riyahi, Z., Farahmandnia, H., ... & Zakeri, M. A. (2023). Is nurses' clinical competence associated with their moral identity and injury?. *Nursing Ethics, 9697330231209284*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/09697330231209284>
- Totan, T., Dogan, T., & Sapmaz, F. (2012). The Toronto Empathy Questionnaire: Evaluation of Psychometric Properties among Turkish University Students. *Eurasian Journal of Educational Research, 46*, 179-198. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1057315>
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim, 36*(176), 134-147
- Wang, H., Ao, L., Gao, Y., Liu, Y., & Zhang, X. (2023). Empathy for pain in individuals influenced by moral identity: Evidence from an ERP study. *Physiology & Behavior, 266*, 114202. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2023.114202>
- Wiech, K., Kahane, G., Shackel, N., Farias, M., Savulescu, J., & Tracey, I. (2013). Cold or calculating? Reduced activity in the subgenual cingulate cortex reflects decreased emotional aversion to harming in counterintuitive utilitarian judgment. *Cognition, 126*(3), 364-372. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2012.11.002>
- Yavuz, S., & Yüceşahin, M. M. (2012). Türkiye'de hanehalkı kompozisyonlarında değişimler ve bölgesel farklılaşmalar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15*(1), 75-118. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117696>
- Yılmaz, F., & Yılmaz, F. (2015). Ahlaki Kimlik Ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(4), 111-133. <https://doi.org/10.18026/cbusos.35372>
- Zhou, X. L., & Yu, H. B. (2015). The brain basis of social emotion and social behavior. *Journal of Suzhou University, 1*, 37-47. <https://doi.org/10.19563/j.cnki.sdj.2015.01.006>